

Iš daktaro pasakojimų

ŠATRIJOS RAGANA

Iš daktaro pasakojimų

Ar žinote, ką man primena visados toks romus žiemos vakaras? Vieną atsitikimą, kurs ir dabar, metams praslinkus, visus mano nervus sujudina.

Buvo taip. Atsitiko man važiuoti prie ligoonio gana toli, už kokių 3 mylių. Stovėjo žiemos metas, prieš pat Kalėdas. Kol atleidau laukiančius pacientus, pradėjo temti, ir išvažiavau pabrėkšnyje. Malonus buvo važiavimas, nes nors šaltis stipriai spaudė, oras buvo romus¹, be jokio vėjo; sniego daug, kelias kietas ir dailus, kaip skobnis², arkliai puikūs. Važiuoju sau, lokenas³ užsivilkęs ir gėriuosi. Veizdžiu⁴, eina keliu vaikų būrys, vis maži dar berniukai; kiekvienas nešasi po knygu ryšelį, o vienas, gudresnis, įsidėjęs jas į maišelį, pasikabino ant pečių, kad rankas nešaltų. Nosis ir ausys raudonos lyg slyvos, didžios pirštinės ant rankų. Susipratau, jog tai „studentai“, paleisti ant švenčių⁵ iš miestelio mokyklos, grįžta namon.

O jūs, „mokslo kankiniai“, tariau sau, ne vienas iš jūsų pasirs per šventes, tą kelionę atlikęs — ir liepia vežėjui sustoti.

— Sveiki, vyrai! Kur gi taip keliaujate? — sušukau.

Būrelyje pakilo sumišimas? Kai kurie vaikai žiūrėjo į mane išsižioję, kiti kumščiojo kits kitam į šoną.

Ant galo⁶ vienas atsakė:

— Einame namon, ant Kalėdų!⁷

— Jei norite, galiu keletą pavėžėti; kuriam toliau, sėskitės!

Bet neatsirado norinčiųjų: vieniems buvo arti namai, kitiems tuojau reikėjo iš vieškelio suktis, dar kiti, rasit, ir nedrįso. Tik vienas atsiliepė.

— Man toli... Dar gera mylia vieškeliu...

— Tai eikš ir sėskis!

Atsidėjęs pažiūrėjau į mano kelionės draugą: buvo tai kokių dešimties metų berniukas, su pilka veltine kepure, giliai užmata ant kaktos; ant kaklo turėjo raudoną juostą, užtrauktą ant ausų; trumpoki, seni kailiniukai, užlopyti naujais lopais, raudonmargės kelinaitės⁸, įkištos į sukrypusius batus, ant rankų pilkos kumstinės pirštines — tai visas jo apdaras. Rankose turėjo ryšelį. Padedamas jam įsėsti į šlajas⁹, visų pirma pastebėjau didžias, labai didžias ir labai juodas akis; žiūrėjo jos iš apskrito, sveiko, paraudonavusio veidelio per daug jau rimtai ir svajingai.

Padėjau ryšelį po kojomis, užklojau vaiką kailine gūnia¹⁰, vis galvodamas, kaip čia prašnekinus tą „studentą“, raudonmargėms kelinaitėms ir poeto akimis. Bet mano rūpestis pasirodė nereikalingas; nelaukdamas prašnekinimo, jisai pats tarė:

— O-o, kaip aš greit būsiu namie! Greičiau už Kaziuką ir Jurgį! Kaip patrakę bėga arkliai!

— Ar toli gyveni? Kurioje vietoje?

Žiema, Kelias, Namai

Kelionė, Pakeleivis

¹romus — dabar: ramus, tylus. [przypis edytorski]

²skobnis — senovinis stalas. [przypis edytorski]

³lokėna — lokio kailis. [przypis edytorski]

⁴veizdėti — žiūrėti. [przypis edytorski]

⁵ant švenčių — šventėms. [przypis edytorski]

⁶ant galo — pagaliau, galų gale. [przypis edytorski]

⁷ant Kalėdų! — Kalėdoms. [przypis edytorski]

⁸kelinaitės — čia: kelnės. [przypis edytorski]

⁹šlajos — darbinės rogės. [przypis edytorski]

¹⁰gūnia — užtiesalas apkloti sėdynėi. [przypis edytorski]

— Kunigiškiuose. Mylia bus vieškeliu, paskui jau tuojau ir namai.
— Tai ilgą kelionę turi i mokyklą. Ar nebijai eiti naktį pats vienas?
— Ne, nebijau! Kas man ką padarys? Žmonės sako, esą visokių baidyklų, bet aš manau, jog tatai vieni prasimanymai. Dėl ko aš niekad jos jokios baidyklės nesu matęs?! Bobos tik vaikus baugina ir gana! Pasakose, tikrai, daug yra visokių baidyklų, visi jas mato... Bet pasakose ir varnos šneka, ir medžiai... O juk tai ne teisybė... Kaip gal paukštis šnekėti?!

— Sakyk tiktai, koks tu gudrus!

— E, aš nebijau nieko! Kad ir būtų baidyklų, nebijočiau. Mamaitė sako, kiekvienas vaikas turįs savo Aniolą¹¹ Sargą, ir aš turiu, tai jis mane apgintų nuo baidyklų. Juk negal būti, kad baidyklės daugiau sveikatos turėtų už patį Aniolą!

— Žinoma, žinoma!

— Taip norėčiau pamatyti nors syki tą Aniolą! Einu kartais, ir pamažu, šmukšt! Ir pažvelgiu į šalį, ar nepamatysiu nors sparnų galo...

— Ir ar nesi matęs nė sykjį?

— Ne! Tik šventieji žmonės tegal pamatyti aniolus... Aš negaliu! bet vis tiek, aš žinau, kad ne vienas eina. Jis mane saugoja nuo pikto. Aš juk nevaikščioju dažnai, tik ant Kalėdų, ant Velykų, ant Užgavėnių... Esu mieste ten pat, kratėvoje pas dėdienės.

— Ar gerai ten tau? Ar linksma?

— Nieko sau, bet ilgu¹² vienam... Namie geriau! Norėjau, kad Elzytė kartu su manimi mokytus, bet tėvelis sako: „Bobai, sako, mokslas nereikalingas”.

— Kas ji tokia, ar tavo seselė?

— Ar Elzytė?

— Taip.

— Žinoma, sesuo. Už mane mažesnę. Bet kad ir boba, o dėl to taip nori mokytis! Aš ją labai myliu, jokio berniuko taip nemylėčiau. Aš ją mokau... Ne rusiškai, kam jai bobai, bet lietuviškai.

— Tai tu ir lietuviškai moki skaityti?

— O kaipgi! Mamaitė seniai išmokė... Kokią knygą paimu, tokią skaitau. O rašyti lietuviškai niekas manęs nemokė, o aš dėl to rašau! Pats išmokau! Dėdė tik vieną sykjį raides parodė, ir gana.

Elzytė jau paskaito abėcėlę, dabar aš jai rašyti parodysiu. Kaip pramoks, parsisūsiu jai laišką namon...

— O daugiau seserų ir brolių ar turi?

— Yra dar Levukas... Et, kas iš jo! Mažas dar, kvailas visiškai.

— Tai tu gudragalvius temyli, matai koks!

— Myliu ir Levuką... Bet kad jis toks, tik rėkia, verkia... Tokie nuobodūs tie maži vaikai!

Sutemo visiškai. Jau išvažiuojant man iš Užvenčio, snigo retais, mažučiais trupinėliais; dabar dangus apsiūkė dar daugiau ir trupinėliai persimainė į gerus „ubago kšnius”. Dideli, minkšti sniego gabalėliai krito tankiai, tyloms, lengvutėliai, apklodami mus tarsi kokių baltų gulbių plunksnų apdangalu. Tyla viešpatavo visur, tik laibas mano „studento” balselis skambėjo ir skambėjo be paliovos, lyg sidabrinis varpelis, lyg vieversio daina.

— Tai, kad stebėsis namie, mane pamatė! Kalbėjo jis vėl. Nė laukte šiandien manęs nelaukia. Tėvelis žadėjo rytoj atvažiuoti į turgų ir mane parsivežti namon. Bet jau šiandien učitelis¹³ mus paleido... Taip ilgu laukti dar lyg rytojauš, ėmiau ir išėjau pėsčias. Nė mamaitė, nė Elzytė ir manyte nemano, kad šį vakar pareisiu. Sėdi sau visi, mamaitė verpia, Elzytė skaito... Rasi, su Levuku ką prasimano, o aš šmakšt, ir įeinu!

Prasijuokė linksmi.

— Tai tavęs labai laukia namie?

Kelionė namo

Atvirumas, Naivumas,
Tikėjimas

Naktis, Kelionė, Namai,
Ilgesys, Džiaugsmas

¹¹Aniolas — angelas. [przypis edytorski]

¹²ilgu — nuobodu, ilgesinga, liūdna. [przypis edytorski]

¹³učitelis — mokytojas. [przypis edytorski]

— Aija! Mamaitė jau rytojui tikriausiai taisy bulbių¹⁴ kankolus¹⁵... O rasi, ir raga-
išius¹⁶ kepa. Vis tai manęs laukdama.

Jie mane labai myli!...

— O ką gi dirbsi namie?

— O, turiu daug darbo! Ledžingoms¹⁷ ant tvenkinio važinėsiuos, pasidirbau puikias
ledžingas... Bet tai atsilsėdamas. O taip — turiu popieriaus, rašysiu sau lietuviškai, kad
mamaitė ir Elzytė suprastų. Mamaitė man pirkė knygikę su dainomis nuo pauperio, aš
jas perrašysiu į sąsiuvinį... Taip malonu rašyti iš knygos! Paskui pasiskaitysiva su Elzytė,
mamaitė pasiklausys... O, kiek tai bus darbo! Juk aš dar taip greit nemoku rašyti, kaip
mūsų učitelis kad rašo! Pamažėliais¹⁸ sau, pamažėliais... Ir kokių ten gražių yra dainelių,
ak tu, Dieve, kad tamsta žinotumei! Bet tamsta juk mokyta esi, tai viską žinai?

— Rasit ir žinau; ar neatmeni bent vienos?

— Vieną, rodos, truputį... Atmenu... Palūkėk, kaip šia: „Karvelėli-paukštuzėli, kodėl
tu burkuoji, ar vargelius, ar kryželius tu savo rokuoji?“...¹⁹ O toliau nebeatmenu...

— Aš pabaigsiu.

Ir variau toliau Vienužinskio dainelę. Mano berniukas įsmeigė į mane akis ir visas
pavirto klausymu.

— Prašom pasakyti dar sykį! — tarė man pabaigus. — Prašom pasakyti!

— O kitos ar nenori pasiklausyti? Ta dar gražesnė... Ir ėmiau sakyti:

— „Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka“...

Nežinau, ar viską suprato mano klausytojas, bet taip jam eilės tos patiko, jog net kal-
bėjęs nustojo, tik šnibždėjo kaž ką patylias. Pasilenkęs supratau, jog atkartoja paskutines
eiles: „Neapleisk, Aukščiausias, mūsų ir brangios tėvynės!“

— A, Jerguteliau, kaip gražu! Prašom pasakyti dar.

Atkartojau dar sykį ir dar sykį.

— O kas tai buvo toks, tas Vytautas Didysis?

— Tai buvo Lietuvos karalius; seniai, seniai, kol lietuviai buvo tvirti, kol daug žemės
turėjo.

— O kas dabar yra mūsų karalius?

Turbūt, tas pats, kurs pas mus kliasoje²⁰ ant sienos kybo? Učitelis sako, jisai ėšęs mūsų
cicorius²¹. Bet juk jis rusas... Ar ir Vytautas buvo rusas?...

— Ne, jis buvo lietuvis, kaip tu ir aš. Bet dabar nebeturime savo lietuviško karaliaus.

— Nebeturime! O dėl ko?

— Daug kalbėti, vaikeli! Nėra dabar laiko. Ar žinai ką? Pagrįžęs į mokyklą, ateik pas
mane; aš tau tada apipasakysiu, ką tik norėsi, ir dainų daug pasakysiu ir duosiu paskaityti.
Ar ateisi?

Mano filiosofas ėmė iš džiaugsmo šlajose šokinėti.

— Ateisiu, at! Tuoju pagrįžęs! Tamsta man ir apie Vytautą pasakysi? Koks tamsta esi
laimingas, kad viską žinai! Aš taip norėčiau viską žinoti. O mums učitelis niekadod nieko
nesako nė apie Vytautą, nė apie lietuvių karalius. Vis tik apie rusus ir apie rusus!

Biedna²² maža dvaselė jautė jau didžią skriaudą, kurią turėjo kentėti, ir reikalavo savo
tiesų. Valandėlę viešpatavo tylėjimas, paskui vėl plonutis balselis atsiliepė nedrąsiai:

— Norėjau tamstos vieno daikto paklausti....

— Klausk, meldžiamasis!

— Kaip tai yra?... Učitelis mūsų klausinėja, kas mes esame, ir reikia atsakyti: „Ja
ruskij!“. Jis taip liepia. Bet juk tai netiesa, juk mes katalikai, lietuviai, o ne rusai! Juk
jei būtume rusai, tai rusiškai kalbėtume, į cerkvę eitume... Kam jis mokina meluoti? Aš
atsakiau jam vieną kartą, jog esu katalikas lietuvis, o jis mane už tai į kerčią²³ pastatė...

Namai, Prisiminimai,
Svajonė, Džiaugsmas

Daina, Laimė, Džiaugsmas

Laimė, Džiaugsmas

Patriotizmas, Drąsa,
Orumas

¹⁴bulbių — dabar: bulvių. [przypis edytorski]

¹⁵kankolas — kukulis, virtinys. [przypis edytorski]

¹⁶ragaišis — rupių kvietinių ar ruginių miltų duona. [przypis edytorski]

¹⁷ledžinga — pačiuža. [przypis edytorski]

¹⁸pamažėliais — pamažu, neskubėdamas. [przypis edytorski]

¹⁹rokuoti — minėti, išskaičiuoti, vardyti. [przypis edytorski]

²⁰kliasoje — klasėje. [przypis edytorski]

²¹cicorius — monarchas, imperatorius. [przypis edytorski]

²²biedna — vargšė. [przypis edytorski]

²³kerčia — kampas. [przypis edytorski]

Ant visos gadynos!²⁴ — plonutis balselis sudrebėjo. — Bet aš ir antrą syki nepasakysiu, kad esu ruskiu! Kaip galima taip meluoti?! Verčiau dar kerčioje pastovėsiu... Nenumirsiu!

— Vyras iš tavęs, mano vaikinė! Negalima meluoti! Matau, labai mėgsti mokytis; kuo gi norėtumei būti, ant ko mokytis?²⁵

Valandėlę pagalvojęs, tarė:

— Žinau... Norėčiau būti daktaru, kaip tamsta.

— O dėl ko? Ar tau taip tinka²⁶ kitus gydyti?

— Taip jau... Pernai susirgo Paliulių Magdė; gerklę jai labai skaudėjo ir taip buvo užmėgę, jog nieko negalėjo praryti, nė kalbėti, vis smaugė ją ir smaugė. Kriokė per kiaurą naktį... Aš su mamyte ėjau aplankyti. O, kaip gaila jos buvo! Ir ant rytojaus numirė. O kad būčiau išgydęs... Nebūtų tiek kentėjus ir, rasit, mirti nebūtų reikėję... Ir senei Bagdonienei išgydyčiau ranką, kad verpti galėtų... Ir Urbonui akis, kad nereikėtų jam duoneliuoti²⁷... E, visus išgydyčiau!

— Taip! O kitu kuo nors ar negeriaus būtų palikus? Na, o kunigu ar nenorėtumei, ką?

Vaikas pakraipė galvą ir pagalvojęs tarė:

— Ir kunigu norėčiau... Kunigu dar geriau! Kunigo Ponas Dievas klauso, kunigas, ko tik nori, gali nuo Pono Dievo išprašyti... Verčiau kunigu! Aš melsčiaus, kad Ponas Dievas duotų visiems pavargėliams duonos, kad nuo vaikų neatimtų motinų... Sunku našlaičiams, taip man jų gaila! Pamatė lupa... Prašyčiau, kad rugiai augtų geri, kad ropučių būtų daug, daug... Ir pamokslus gražius sakyčiau, ajai! Kad šaukčiau, tai šaukčiau, dar didžiau už mūsų kleboną. Kad nevogtų, nemeluotų, degtinės negertų... O kad gražius paveikslėlius kalėdodamas davinėčiau! Tai džiaugtų vaikai!

— Geru būtumei kunigu, vaikeli. Bet yra dar ir kitų mokslų. Gal būtumei verčiau advokatu? Ar žinai, kas tai yra advokatas?

— Advokatas? Ne, nežinau. Ką jis dirba?

— Kad koks žmogus nuo tavęs pavogtų pinigų ar karvę, tu jį paduotumei į sūdą²⁸, tada advokatas steigtus, kad tą vagį pasmerktų, į kalėjimą pasodintų už tai, kad tave nuskriaudė.

— O gal tas vagis neturėjo pieno vaikams? O jei jis paskui gailėtus pavogęs, ar ji vis tiek advokatas į kalėjimą sodintų?... Aš gailėčiau...

— Tai galėtumei kitaip darbuotis, advokatu būdamas; galėtumei apginti nekaltai apskūstus žmones. Juk daug yra tokių, kuriuos nekaltai įtaria ir apskundžia. Tokius galėtumei apginti, kad jų nepasmerktų, parodyti visiems, jog jie yra nekalti.

— Kaip antai pernai Vosylius; sakė visi, būk jis pavogęs medžius iš pono miško, ir pasmerkė jį ir pasodino į kalėjimą. Kad jis verkė, kad verkė, neduok Dieve! Sakėsi nevogęs niekados... O dėl to pasmerkė. Niekas jo neapgynė!... Aš labai norėčiau būti advokatu, tuojau apginčiau visus. Juk kalėjime negerai būti. Uždarytas, kaip koks žvėris... Baisu! Biedni žmonės, kur ten sėdi! Visų geriausia būtų advokatu palikus... Neleisčiau žmonių į kalėjimą kišti ir gana!

— O juk tu mėgsti mokytis? Sakeisi mokąs Elzytę. Tai ar negeriau palikti tau mokytoju, ką?

Vėl valandėlę tylėjo, galvodamas.

— O, kaip gerai būti mokytoju! — tarė paskui. — Surinkčiau daug daug vaikų ir visus išmokyčiau. Neduok Dieve, nemokėti skaityti! Negalima nė gražių dainelių pasiskaityti, nė pasakojimų apie visokias šalis ir žmones, ne perrašinėti... Taip man gaila tų, kurie nemoka skaityti! Kaip aklas žmogus: žiūri į knygą ir nieko nemato...

— Išmokytumei visus, būdamas mokytoju, ką?

— Visų negalėčiau, juk labai daug yra žmonių pasaulyje, bet daug išmokyčiau. Davinėčiau knygeles vaikams, sakyčiau gražias eiles, turėčiau pilną spintą visokių knygų... O kurs gerai mokytus, netingėtų, dovanočiau gražiausią knygelę, su paveikslais... — vėl

Svajonės, Tikėjimas,
Nekaltybės, Laimė

Svajonės, Geraširdiškumas,
Džiaugsmas

²⁴ant visos gadynos — visai valandai. [przypis edytorski]

²⁵ant ko mokytis? — dabar: ko mokytis?; kokios profesijos mokytis?; kuo tapti? [przypis edytorski]

²⁶tinka — čia: patinka. [przypis edytorski]

²⁷duoneliuoti — elgetauti. [przypis edytorski]

²⁸sūdas — teismas. [przypis edytorski]

nutilo — bet aš neliepciau sakyti vaikams, kad jie ruskiai... O, štai jau ir mano keliukas! Gana važiuoti!

Liečiau vežėjui sustoti.

— Ar pataikysi namo? Kad nepaklystumei, naktis nešviesi, sniegą... Rasit, verčiau nuvežti tave lygi namų?

— O ne, dėkui, nereikia! Aš gerai žinau kelią, juk man ne pirmą sykį! Čia man netoli, už to beržyno tuojau ir namai. Pareisiu gerai, čia man visi pašaliai žinomi. Dėkui, poneli, kad pavėžėjai, taip buvo gerai važiuoti! — pridūrė, bučiuodamas man ranką.

— Nėra už ką. Palauk, užmiršau paklausti, kuo tu vardu?

— Antaniukas.

— Veizdėk²⁹, Antanėli, neužmiršk, ką man prižadėjai, užėik pas mane būtinai, pagrižęs po Kalėdų. Lauksiu tavęs. Pasikalbėsiva gerai, knygų gražių tau parodysiu...

— Ateisiu, ateisiu! Su Dievu, poneli!

— Su Dievu! Keliauk laimingai!

Valandėlę dar mačiau jo mažą, juodą stuomenėlį ant balto sniego, bet tuojau susimaišęs su tamsybe išnyko jis arčioje³⁰. Buvo dar gerokas kelio galas ligi mano kelionės tikslo. Visą tą laiką maniau tik apie tą berniuką. Jo nuostabiai didi žmonių meilė negalėjo išeiti man iš galvos. Nusijuokiau atsiminęs, kaip jis norėjo būti ir daktaru, ir kunigu, ir advokatu; bet vėl turėjau stebėtis, jog visos tos profesijos tiko jam ne dėl ypatingo³¹ labo³², bet dėl naudos, kurią galėtų atnešti žmonėms. Neapsakomai patiko man tas mažas altruistas, jo iškalbingumas, drąsumas, išmintingumas.

Kaip gi galima tokį vaiką palikti be pagalbos, be šviesos, tariau sau. Ir tvirtai pasiryžau paimti jį į globą, mokyti, leisti į gimnaziją, vienu žodžiu įsakant — padėti jam įvykinti³³ tuos altruistiškuosius norus. Paskui pakilo galvoje nelinksmos mintys, kiek tokių gabių ir šviesių vaikelių išaina niekais niekeno negelbiajamų, nepakeltų, neapšviestų...

Pas ligonį užtrukau dvi dienas. Pavakariais grįždamas namon, užvažiauvau pas savo pažįstamą kleboną. Vos atsėdus mum gerti arbatą, įėjo moteriškė. Bučiuodama ranką kunigui ir dedama ant stalo pinigus, tarė:

— Atnešiau pazvanus³⁴ už mano sūnų...

Balsas jos sudrebėjo ir nutrūko. Skausmas, slėptas per valandą širdyje, išsiliejo jau nebesulaikomai. Ašaros biro per veidą, kaip pupos; parpuolė kunigui po kojomis, ir svyrudama ir kukčiodama, raudojo:

— Nebeturiu savo sūnelio, nebeturiu savo balandėlio! Nėra mano Antanėlio! A Jėzau, Tu, Jėzau mano! Ir kad bent būtų numirus troboje, tarp savųjų, dabar gi be žvakės, be nieko, pats vienas! O, Jėzau, už ką mus taip nubaudei!

— Nusiramink, motin — tarė klebonas, dedams jai rankas ant galvos: pasakyk aiškiau, kas atsitiko. Juk, rodos, esi Pleikienė iš Kunigiškių?

Šiurpulys man perėjo per kūną. Jau iš karto, kaip tik pažvelgiau į tos moteriškės didžias, juodas akis, dėjos man į širdį, kad aš jas kur nors esu jau matęs. Dabar, išgirdus sodos vardą, širdis man apmirė krūtinėje. Baisi žinia lyg žaibas apšvietė mano smegenis. Taip! Tos akys buvo tai mano Antanėlio akys... Buvo tat jo motina! Lyg perkūno trenktas, sėdėjau nesijudindamas, bijodamas klausinėti apie smulkmenas.

Vis dar tebedegė mažutė vilties kibirkštėlė, jog apsirinku. O ji tuo tarpu tęsė savo raudą:

— Pleikienė esu, poneli, Pleikienė iš Kunigiškių. Tamsta buvai vasarą pas mus prie ligonio — mums senelė sirgo — dar šnekėjai su mūsų Antanėliu... Ak, Jėzau mano! Ar aš tariausi kuomet tokios dusnos³⁵ sulauksianti!

Ir vėl ėmė verkti ir lenktis prie pat žemės. Klebonas pakėlė ją, pasodino ant kresės³⁶ ir ramino, sakydamas apie Dievo malonę; prašė apipasakoti viską, paeiliui, jei gali. Lyg

Surįžimas namo

Atsisveikinimas, Pažadas

Atsisveikinimas,
Pamąstymai

Liūdesys, Netektis,
Motiniškoji meilė

Baimė, Išgąstis

Nelaimė, Netektis, Ašaros

²⁹veizdėk — žiūrėk. [przypis edytorski]

³⁰arčia — atvira vieta, erdvė. [przypis edytorski]

³¹ypatingasis — ypatingas, neįprastas. [przypis edytorski]

³²labas — čia: turtas. [przypis edytorski]

³³įvykinti — išpildyti. [przypis edytorski]

³⁴pazvanai — skambinimas varpais už mirusįjį. [przypis edytorski]

³⁵dusna — čia: nelaimė. [przypis edytorski]

³⁶kresė — krėslas, kėdė. [przypis edytorski]

pastiprinta kunigo žodžiais, moteriškė nusišluostė ašaras, nusitrynė nosį su žiursto galu ir tarė:

— Tamsta, poneli, žinai, jog mūsų Antanėlis mokėsi Užventyje. Dabar žadėjo jį paleisti ant Kalėdų. Vakar rytą manasis važiavo tenai į turgų, o grįždamas žadėjo parvežti ir Antanėlį. Laukėme jo nuo pat ryto, laukėme, o rodos, tas tėvas taip šiandien, negrįžta ilgai. Išgirdę skambalą, išbėgome ant kiemo, žiūrime — tėvas vienas. Man tarsi durte kas į širdį įdūrė... Kur Antanėlis? Klausiu.. „O ar nėra jo namie?“ klausia vyras manęs. „Jo sako, mieste nėra, dėdyna sakė, būk vakar išėjęs namon su kitais vaikais. Tariau, sako, kad kur pernakvojo ir šiandien pargrižo, sako. O mat nėra...“ Neturėjau kur dingti iš nerimasčio. Palaukus valandėlę, kad arklys truputį atsilsėtų, nuvažiavau pas vieną berniuką, kurs su mūsiškiu gyveno vienoje kvatieroje³⁷. Ten pasakė jisai, jog kartu jie išėję, jog paskui sutikę kokį poną, rodos. Užvenčio daktarą, tas ponas paėmęs Antanėlį pavėžėti... Daugiau nieko nežinaš. Kol pagrižau namon, buvo jau vėlu, nebegalėjome niekur daugiau jo ieškoti. Ir vis tariau, gal jis pas daktarą užtruko, gal pagriš... Per kiaurą naktį akių nenudėjau; išgirdus mažiausią braškėjimą ar sodos šunims sulojus — aš jau ir bėgu iš trobos, bene Antanėlis grįžta. Nepagrižo, nabagėlis, balandėlis tas mano nebesugrižo pats, mažilėlis!

Ant rytojaus nuvažiavau į Užventį pas daktarą. Neradau jo namie, kaip ivažiavęs užvarkar, dar nepagrižęs. Lengviau atsidūksėjau, tariau: gal Antanėlis su juo kartu važinėjasi ir kartu pagriš. Linksmesnė pagrižau namon ir pasakiau viską vyrui, bet jis papurtinas galvą, sako: „Et niekus kalbi! Kur, sako, daktaras vėžios vaiką! Reikia ieškoti kur kitur!“. Mažne³⁸ apalpai... O jisai paėmė kirvį, virves, pavadino³⁹ du kaimynus ir nuėjo. Aš nulėčiau paskui. Netoli nuo mūsų sodos, prie keliuko yra velėnija⁴⁰, mažilėlė visai; nuėjome tenai... Ir tuojau, prie pat krašto pamatėme įlūžusį ledą... Ne labai gilų tebuvo. Užmetė virves, įkišo mietus⁴¹ — ir tuojaus ištraukė mūsų Antanėlį... Ten pat ir begulįs, kur buvo įlūžęs... Mat norėjo nabagėlis stačiau išeiti... Vanduo buvo iššalęs, ledas iškilęs — ir įlūžo tuojaus. Buvo prisnigę, vėžių⁴² nematyti... Ir kam tau reikėjo eiti, mažilėli tu mano! Tiek kartu ėjo tuo keliu, tiek vaikščiojo, niekadoms liuoba⁴³ ne paklys... Važiavo juk žmonės per tą velėnpelekę⁴⁴, pervažiavo, o tas, balandėlis, mažas, lenkutis — tam, mat, reikėjo įlūžti! Ak, Jėzau mieliausias, už ką taip mus nubaudei!

Negalėjau tvertis ant vietos; baisus skausmas plėšė mau krūtine. Lyg įkyrūs varmai⁴⁵, zyzdami apie ausis, vargino mane šita mintis: „Kam aš jį paleidau! Kam paleidau! Dėl ko neprivežiau ligi namų?!“. O nelaiminga motina nepaliaudama raudėjo:

— Ir kad bent jis kada nors būtų padaręs jeibę⁴⁶ kokią, ar širdį būtų uždavęs, nebūtų gal taip gaila... Bet niekadoms, niekadoms! Kiekvienam geras — kiekvienam padės. Kartais liuoba pamatys mane verkiant, ims rankas bučiuoti ir sako: „Neverk, motinėle, kaip aš išaugsiu, bus tau taip gerai, taip gerai, pamatysi!“. Lyg kas tyčiomis būtų išskyręs patį gerąjį, patį išmintingąjį! Visus vaikus juk myliu, visi taip pat vaikai, tečiau visus atiduočiau už jį vieną... Kad visi verčiau numirtų, by tik tas mano mažilėlis būtų gyvas! Kas mus dabar bepalinksmins, kas bepaguos!

Verkė dabar patyliais, svyruodama iš lengvo ant kresės.

— Negundyk Dievo, motina — tarė klebonas — Jisai žino, ką darąs. Tavo Antanėliui su tokia jautria širdimi, rasit, ir labai būtų sunku buvę gyventi pasaulyje, rasit, ne sykį širdis jam būtų plyšusi... Ar gali įspėti, koks jo gyvenimas būtų buvęs, ar žinai? Tai ko gi nusimeni? Ar turėsi be galo čion varliauti be jo? Nė juste nepajusi, kaip nueisite pas jį ir vėl būsite kartu...

Moteriškė nutilus žiūrėjo į kunigą kaip į saulę. Ašaros teberiedėjo iš palengvo, bet veidas rados lyg ramesnis. Pabaigus klebonui, pabučiavo jam į rankas ir rengėsi eiti namon.

Baimė, Netektis

Nelaimė, Netektis,
Skausmas

Skausmas

Motiniškoji meilė,
Netektis, Skausmas

Paguoda

Skausmas, Gailestingumas

³⁷kvatiera — nuomojamas butas ar kambarys. [przypis edytorski]

³⁸mažne — kone, bemaž. [przypis edytorski]

³⁹pavadino — čia: pakvietė. [przypis edytorski]

⁴⁰velėnija — durpynas, pelkė. [przypis edytorski]

⁴¹mietas — kuolas, baslys. [przypis edytorski]

⁴²vėžė — ruožas, kelias. [przypis edytorski]

⁴³liuobėti — būti įpratusiam, gebėti. [przypis edytorski]

⁴⁴velėnpelekė — durpinė pelkė. [przypis edytorski]

⁴⁵varmas — uodas. [przypis edytorski]

⁴⁶jeibė — žala, nuostolis. [przypis edytorski]

O man atėjo didelis noras pamatyti dar sykį Antanėlį ir gaila man buvo neapsakomai leisti ta nelaimingą moterišką vieną naktį, vieną su savo skausmu, ir tariau:

— Važiukiva kartu. Aš važiuoju namon, galiu pavėžėti.

Pažvelgė ji į mane atydingai ir sušuko:

— Ak, tai tamsta ponas daktaras! Nepažinau pirma. Tai tamsta paėmei mano Antanėlį pakelėje užvakar!

— Aš.

— Ak Tu Dieve mano, paskutinios tai buvo jo valandėlės šiame pasaulyje!...

Nuvažiavova. Pakelėje vis ji pasakojo apie Antanėlį, tarsi lengviau jai darėsi nuo to.

— Kana kados⁴⁷ — sakė — rodos, pereitą vasarą, pririnko jisai žemuogių puodelį ir nunešė klebonui. Parbėgo toks linksmas, jog klebonas davęs jam už uogas pusrublį. Džiaugėsi per kelias dienas, manydamasis, ką už tuos pinigus nusipirksiąs. Ir knygą, ir diržiuką, ir kepurę... Tik po keleto dienų ateina Urbonas, aklas toks žmogus, dukterėlės vedžiojamas vaikščioja. Apdriskęs, išalkęs — biedni jie yra labai. Daviau tat aš jam duonos gabalėlį ir išėjo. Vakare sako tėvas: „Rytoj į turgų važiuosiu, na Antaniuk, ką gi, sako, tau pirkti už pusrublį?“. „Aš jau nieko nepirksiu“ — tarė Antanėlis patyiliais. Nustebus pažiūrėjau į jį. Paraudęs — mažilėlis ir galvelę žemyn nuleidęs. „O dėl ko?“ — paklausiau. „Neturiu pinigų, sako, atidaviau šiandien Urbonui...“ Neduok Dieve, visą pusrublį! Abu su tėvu užpuolėva šaukti, kam taip mėčioja pinigus, kaip koks didelis ponas. O jisai sako: „Motinėle, juk aš ir be knygos, ir be diržo galiu būti, o vargšas Urbonas ir jo Vincikė be duonos numirtų. Juodu sau tuo pusrubliu duonos nusipirks.“

— Kitą sykį vėl apie Šv. Joną, roputės tebebuvo dar mažitėlaitės, einu į daržą, veizdžiu, keli kerai išrauti, išmėčioti. Supratau, kad tat yra vaikų darbas. Taip užpykau. Tariau sau: „Išlupsiu aš jus, dykaduoniai, atimsite!“. Kaukiu juos, atlėkė tuojau Antanėlis. „Kas išrovė roputes, klausiu, sakyk tuojau!“. „Aš“ — sako. „Ak, tu, beproti, ar nematei, kokios roputės, ar nesupranti, kiek eibės⁴⁸ padarei?!“. „Elzytės lėlėms norėjau pietus išvirti“ — sako. „Aš tau parodysiu pietus, sakau, išpersiu tau kailį, tai žinosi kita kartą po roputes ūkininkauti!“

Jam vargšeliui ašaros pasirodė akyse. „Mamaite, sako, ar roputes daugiau myli, ar mane?!”

Prasijuokiau ir turėjau dovanoti.

Kunigiškiai nebuvo toli, greit privažiavova. Širdis pradėjo man plakti gyviau, kad pasilenkęs eį per aukštą slenkstį į trobą. Ten, viduryje aslos, stovėjo stalias baltai užklotas, ant stalo gulėjo Antaniukas. Dvi žvakės, degančios prie jo galvelės, nedaug tedavė šviesos ir troboje buvo apytamsu. Atsisėdęs ant suolo žiūrėjau i nabašninkėlį. Nelabai tepersimainė jis nuo užvakar; tik tada raudonas buvo nuo speigo, o dabar baltas, kaip sniegas; tada krutėjo, čiauškėjo be paliovos — dabar gulėjo romus, rimtas, naujuose drabužiuose iš pilko čerkaso⁴⁹, toks didus, ne taip, kaip tada, apdriskęs. Ir akių nebuvo matyti, to didžiausio jo veidelio papuošimo, tų didžių, juodų poeto akių, pro kurias taip aiškiai žiūrėjo jo gryna sielė (dūšėlė); tik ilgos, juodos blakstienos metė tamsius šešėlius ant išbalusio veido. Ir jo širdytė, taip dar maža, o tiek meilės turinti savyje, jo širdelė, kuria tada taip giliai jautė žmonių vargus, dabar nustojo plakus... Žiūrėjau vis — ir niekad nebuvau jautęs aiškiau gyvenimo ironijos, žmogaus gyvenimo menkumo. Štai vaikas sveikas, akylas⁵⁰, guvus lyg kibirkštis, pilnas vilties, tokio įsitikėjimo, tokių nuomonių, darė sumanymus plačius ir taip aukštus... O pusei valandos praėjus — gulėjo jau ant dugno velėnijoje...

Tuo tarpu bobos rinkosi į trobą ir taisėsi giedoti. Kelios, priėjusios prie manęs, ėmė šnekėti:

— Mažilytis! Ir kas galėjo tikėtis, kad taip veikia atsiguks ant lentos! Toks buvo išmintingas, toks doras! — tarė viena.

Prisiminimai

Netektis, Susimąstymas

Sodžiaus moterys, Kalbos

⁴⁷ *Kana kados* — kažkada. [przypis edytorski]

⁴⁸ *eibė* — žala. [przypis edytorski]

⁴⁹ *čerkasas* — naminis audeklas. [przypis edytorski]

⁵⁰ *akylas* — pastabus, gabus, išmaningas. [przypis edytorski]

— Aš jau seniai sakiau — atsiliėpė antra — kad jis nepagyvens ilgai. Kaip tik vaikas per daug gudrus ir doras, tai jau ne pagyvena pasaulyje, ne! Visados sakiau, kad jo akys ne į šį pasaulį žiūrėjo... Tokiomis akimis vaikai neauga.

— Ir kad bent būtų numiręs savo mirtimi ir motinai nebūtų buvę taip gaila. Dabar be žvakės, be švento vandens! Ak, Tu, Dieve, sakau!

— Tai, rodos, tamsta, ponas daktarai, pavėžinai jį iš miestelio? Ir kam tau reikėjo, mizerija, taip skubėti namon! Būtumei sau palaukęs, kol tėvas atvažiuos. Pats prie savo mirties bėgo kuo greičiausiai!

— Eik, eik, mažilėli! Kas žadėta, tas ir bus, nieko nepadalysi!

— Tėvai rūpinosi, ar girdi, mokė kaip galėdami, tiek kašto, ar girdi, padėjo, ir viskas dabar niekam! Verčiau, kad turėtų dabar, ar girdi, tuos pinigus... Į žemę įkasė ir gana!

Po valandėlės grįžau jau namon. Vakaras buvo visiškai toks pat kaip užvakar: dideli, lengvi sniego gabalai krito pamažu ant žemės, lengviausias vėjelis nejudino plikų medžių šakelių, joks balsas netramdė tylos. Argi klebonas ir ta moteriškė turėtų tiesą? Tariau sau. Argi tikrai žemė ne tokioms jautrioms ir mylinčioms sieloms, kaip Antanėlis, ir nėra joms vietos čionai?

Perkūnas, trenkdamas į medžių krūvelę, visados išsiskiria aukščiausiąjį tarp jų. Mirtis, įsisukusi į kokį nors žmonių būrelį, kerta dažniausiai geriausiąjį iš jų visų. Dėl ko taip atsitinka su perkūnu — žinau, bet apie mirtį...?

Teatsakai man kas, dėl ko taip vra?!

Liežuvavimas

Piktumas, Liežuvavimas

Netektis, Skausmas,
Susimąstymas

Wszystkie zasoby Wolnych Lektur możesz swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać pod warunkiem zachowania warunków licencji i zgodnie z Zasadami wykorzystania Wolnych Lektur.

Ten utwór jest w domenie publicznej.

Wszystkie materiały dodatkowe (przypisy, motywy literackie) są udostępnione na Licencji Wolnej Sztuki 1.3. Fundacja Wolne Lektury zastrzeża sobie prawa do wydania krytycznego zgodnie z art. Art.99(2) Ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych. Wykorzystując zasoby z Wolnych Lektur, należy pamiętać o zapisach licencji oraz zasadach, które spisaliśmy w Zasadach wykorzystania Wolnych Lektur. Zapoznaj się z nimi, zanim udostępnisz dalej nasze książki.

E-book można pobrać ze strony: <http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/ragana-is-daktaro-pasakojimu-is-daktaro-pasakojimu>

Tekst opracowany na podstawie: Šatrijos Ragana, Iš daktaro pasakojimų, [Šenandoras (Pen.), A. Milukas], 1907.

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Utwór powstał w ramach konkursu „Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”, realizowanego za pośrednictwem MSZ RP w roku 2013. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o konkursie „Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”. Publikacja wyraża jedynie poglądy autora i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. Publikacja parengta įgyvendinant projektą „Wolne Lektury” (<http://wolnelektury.pl>). Skaitmeninė reprodukcija padaryta Fondo „Nowoczesna Polska”/Lietuvos kultūros paveldo — virtualioje erdvėje (<http://www.epaveldas.lt>), pasitelkiant egzempliorių iš bibliotekos kolekcijos. Veikalas sukurtas konkurso, įgyvendinamo 2013 m. bendradarbiaujant su Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerija — „Bendradarbiavimas viešosios diplomatijos srityje 2013” („Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”) ribose. Leidžiama laisvai naudoti veikalą, su sąlyga, jog bus išsaugota aukščiau pateikta informacija, taip pat informacija apie taikomą licenciją, teisės turėtojus bei konkursą. Publikacija išreiškia tik autoriaus pažiūras, todėl negali būti tapatinama su oficialiomis Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos pažiūromis.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Monika Bogdziewicz, Paulina Choromańska.

ISBN 978-83-288-0782-2

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Wolne Lektury – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przekaż 1,5% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Wolne Lektury, KRS 0000070056.

Wspieraj Wolne Lektury i pomóż nam rozwijać bibliotekę.

Przekaż darowiznę na konto: [szczegóły na stronie Fundacji](#).